

Liber 2016: Tieteellisen kirjaston tehtäväkenttä laajenee

30.9.2016 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Liber 2016 -konferenssissa tiedon ja tutkimuksen avoimuutta käsitelleissä esitelmissä korostui tieteellisten kirjastojen aktiivinen rooli ja tutkijayhteistyön kasvava merkitys.

Margo Bargheer ja **Birgit Schmidt** (*Göttingen State and University Library*) huomioivat esitelmässään, että avoimuuden paineen kohdistuessa tieteeseen usealta eri suunnalta kirjaston rooli on moninainen ja kirjasto on mukana tutkimuksen eri vaiheissa muutenkin kuin avoimen saatavuuden edistäjänä.

Kirjaston rooli onkin laajentunut virtuaalisen tutkimusinfrastruktuurin tukemisen ja rakentamisen suuntaan, sillä tutkijoille tarjotaan alustoja niin datan käsittelyyn, julkaisemiseen ja säilyttämiseen kuin julkaisujen tallentamiseen. Tutkimuksen avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja tarkkuutta voidaan tukea myös auttamalla tutkijaa luomaan tutkijatunnisteita ja sertifioidulla julkaisukanavia. Kirjastohenkilökunnalle tämä kehitys tuo uusia ammattitaitoon liittyviä haasteita.

Kirjasto on ollut tärkeä tieteen ja tutkimuksen avoimuuden tukemisessa myös [Jyväskylän yliopistossa](#). Kirjasto on mm.

- ohjeistanut tutkijoita Orcid-tunnisteen käyttöönotossa ja käytössä,
- avustanut tutkimuksen näkyvyyden arvioinnissa sekä
- koordinoitunut julkaisujen rinnakkaistallennusta.

Jyväskylän yliopiston kirjaston asiantuntijat ovat olleet mukana laatimassa yliopiston aineistohallintasuunnitelman periaatteita, ja kirjasto avustaa tutkijoita myös DMPTuulin käyttöönotossa ja yliopistoa plagiaatintunnistusjärjestelmän kehittämisessä.

Tieteellinen kirjasto on hyvä yhteistyökumppani myös rahoituksen avoimuutta pohdittaessa.

Jyväskylän yliopiston kirjasto osallistuu myös [suoraan julkaisurahoitukseen](#), sillä kirjasto maksaa puolet BioMed Centralin avoimien lehtien ja SpringerOpen-palvelun kautta avoimeksi ostettujen artikkeleiden kirjoittajamaksuista.

Keskeisin tieteen ja tutkimuksen avoimuuden tukeminen liittyy tällä hetkellä kirjastossamme kuitenkin rinnakkaistallennukseen [JYX-arkiston ja TUTKA-julkaisukirjausprosessin](#) yhteensovittamisen kautta.

Datahallintaa Saksassa

Olaf Siegert ja **Sven Vlaeminck** keskittyivät esityksissään tutkimuksen infrastruktuuriin kauppatieteiden osalta. [EDaWaX-projektissa](#) havaittiin, että vain 15 % alan julkaisijoista on määritellyt datapolitiikkansa ja 6 %:lla datapolitiikka ei vastaa enää nykyajan tarpeita.

ZBW (German National Library of Economics) onkin luonnostellut mallin, jossa tieteellinen kirjasto on mukana luomassa arkistoa, jota myös alan lehdet voivat käyttää tutkimusdatan säilyttämiseen. Kirjasto on myös mukana ohjeistamassa lehtiä datastrategian ja tutkijoita datahallintasuunnitelmien teossa, eli siinä

- kuinka dokumentoidaan itse koottuja datakokonaisuuksia
- kuinka ne tallennetaan ja
- mihin ne kannattaa tallentaa.

ZBW kuvasi nykyaikaisen, monipuolisen tieteellisen kirjaston palvelumahdollisuuksia, vaikka muutos perinteisestä kirjastosta nykymuotoon ei olekaan tapahtunut täysin ongelmitta. Muutosta ovat hidastaneet vanhat käsitykset kirjaston roolista vain julkaisuja lainaavana organisaationa, eikä kirjaston asiantuntijoiden luokse ole aina löydetty. Siegertin ja Vlaeminckin mukaan kirjaston on aktivoitettava päästäkseen entistä paremmin yhteistyöhön tutkijoiden kanssa.

Tutkimuksen näkyvyyden arviointia Helsingissä

Helsingin yliopiston kirjaston **Susanna Nykyri** ja **Valtteri Vainikka** esittelivät altmetriikkapilotin, jota on toteutettu tutkimuksen näkyvyyden arvioimiseksi. Myös Jyväskylän yliopiston kirjastossa tehdään näkyvyyden ja vaikuttavuuden arviointia yhteistyössä tiedekuntien ja laitosten kanssa sekä ylläpidetään muun muassa Web of Sciencen InCites-työkalua.

Helsingin yliopiston pilotissa on huomioitu erityisesti yhteiskunnallisen vaikuttavuuden aspekti, jossa perinteisten viittausten sijaan korostuu sosiaalinen media. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kautta on selvitetty uusia tutkimusviestinnän muotoja ja tapoja, koska viittausten määrän vähentyessä somelinkitykset ovat lisääntyneet.

Julkaisu voi siis näkyä ja vaikuttaa, vaikkei se olisi ehtinyt vielä kerätä perinteisiä viittauksia.

Helsingin pilotin testiryhmä koostuu tutkijoista, joiden julkaisujen näkyvyydestietoja kerätään ja päivitetään jatkuvasti [PlumX](#)-pohjaisesti. Tämä aikaisemmin lääketieteellinen alalla käytetty ohjelmisto ei tosin ole kaikilta osin soveltunut muiden alojen julkaisujen tarkisteluun, sillä esimerkiksi n. 10 % julkaisuista ei luokittau järjestelmään kielellisten, uusien julkaisualustamuotojen tai kustantajien puutteellisen metadatan takia.

Helsingin yliopiston kirjastossa jäljitetään julkaisuja metadatan avulla, missä ovat isossa roolissa perinteiset tunnisteet Orcid, DOI, ISBN ja ISSN. Tutkijaprofiilit on usein tehty käsin, joten työ vaatii resursseja, koska tavoitteena on päivittää sivustoa mahdollisimman tiheään tahtiin. Orcid-tunnisteella syötettä voisi saada sivustolle automaattisesti, mutta kaikki tutkijat eivät vielä ylläpidä Orcid-profiilejaan aktiivisesti.

Altmetriikkatyö ja vaikuttavuuden arviointi sopii nimenomaan kirjastoon, ja julkaisujen avoin saatavuus edistää ja tukee tätä työtä.

Tämä näkyvyyttä analysoiva pilotti vastavuoroisesti tukee myös tutkimuksen avoimuutta. He kuitenkin korostivat, että altmetriikka soveltuu apukeinoksi eri tavoin eri tutkimusalueille ja yksittäisille tutkijoille, mutta ei sovellu ratkaisuksi kaikille aloille esimerkiksi erilaisten julkaisukäytänteiden vuoksi. Tieteenalakohtaiset erot nousevatkin usein esille altmetriikkaa tehtäessä ja ne tulee huomioida tuloksia analysoitaessa (ks. Forsman & Englund 2013).

Kohti tutkijakeskeisempää tiedejulkaisemista

Kielitieteisiin erikoistuneen [LingOA](#)-hankkeen edustaja, **Saskia C. J. de Vries**, esitteli mallin, jossa tiedejulkaisemisen periaatteita rakennetaan julkaisijakeskeisestä tutkijakeskeiseksi. Tutkijoiden rooli laajenisi tällöin tekijänoikeuksien ja mallin tavoitteena olevien lehtien omistussuhteiden muutoksen myötä.

FOAPM (LingOAn Fair Open Access Publishing Model) esittää, että tutkijat olisivat tuttuun tapaan kirjoittajia, arvioijia ja tekstiä muokkaavia julkaisutoimittajia. Tutkijoille kuuluisi normaaliin tapaan tekijänoikeus teksteihinsä, mutta julkaisutoimittajina toimivat tutkijat omistaisivat lehdet ja käyttäisivät julkaisupalveluntarjoajia (PSP), jotta julkaisut saataisiin verkkoon edullisesti. Yliopistokirjastot tarjoaisivat tässä mallissa julkaisuille toimitusapua, tallennustilaa verkossa ja siten helpotusta julkaisurahoitukseen.

LingOAn mallissa kirjoittajamaksut tulisivat viiden ensimmäisen vuoden ajan niitä varten perustetusta rahastosta, minkä jälkeen [Open Library of Humanities](#) -organisaation kaltainen kirjastokonsortio järjestäisi kirjoittajamaksurahoituksia lehtien tilausmaksujen sijasta. Julkaisut olisivat siis verkossa avoimesti saatavilla, jolloin yliopistokirjastot eivät enää joutuisi maksamaan kalliita tilaajamaksuja julkaisijoille samaan aikaan, kun tutkijat maksavat julkaisijalle kirjoittajamaksun.

Pablo De Castron ja Saskia C. J. de Vries'n esittelemä [FP7](#)-pilottihanke on myös muokkaamassa julkaisemisen rahoitusmalleja. Se kuuluu OpenAIRE2020-projektiin ja edistää Euroopan komission avoimen saatavuuden käytänteiden mukaisesti jo päättyneiden tutkimushankkeiden julkaisumaksujen kattamista.

FP7:n kautta on mahdollista saada julkaisurahaa projektille, jonka rahoitus on loppunut vähintään 2 vuotta sitten. FP7:n myöntämä rahoitus kattaa yhden projektin osalta enintään 3 julkaisua avoimissa lehdissä, pois lukien hybridilehdet. Rahoitusta saaneet julkaisut tulee tallentaa OpenAIREn tarjoamaan arkistoon, jolloin niiden pitkäaikaissäilytys varmistuu.

Vanessa Proudman puolestaan esitteli SPARC Europan ja Proud2Know'n [Europe's Open Access Champions](#) -hankkeen, jossa eri alojen tunnetut tutkijat ja professorit antavat kasvot ja äänen avoimen tieteen ja tutkimuksen edistämiseksi. He jakavat kokemuksiaan avoimesta julkaisemisesta ja siten kannustavat muita mukaan. Hankkeessa on pyritty rohkaisemaan myös nuoria tutkijoita, sillä hekin saavat tutkimuksen avoimuuden kautta entistä enemmän ja nopeammin näkyvyyttä ja tunnustusta.

Tieteen ja tutkimuksen avoimuus näkyy myös tutkimuksen laadussa, sitaattien ja yhteistyön lisääntymisessä sekä rahoituksessa erityisesti tällä hetkellä, kun useat rahoittajat ja kustantajat julkaisujen avoimuutta edellyttävät. Nämä kaikki ovat avoimen tieteen etuja, joita myös Jyväskylän yliopiston kirjasto [edistää](#).

Marjo Vallittu

Lähteet

Bargheer, Margo & Schmidt, Birgit (Göttingen State and University Library, Germa-ny). *Linking Research Integrity and Open Science – A New Role for Research Librarians*. 29.6.2016

Forsman, Maria & Englund, Jukka (2013). ["Altmetriikka – bibliometriikan uusi suuntaus."](#) *Signum*, 6/2013, s. 13–15.

Nykyri, Susanna & Vainikka, Valtteri (Helsinki University Library, Finland). [Building Altmetrics Services at HULib: Challenges and Opportunities](#). 1.7.2016 (PDF)

Proudman, Vanessa (SPARC Europe, The Netherlands). Open Access Depends on Us [Professors! Europe's Open Access Champions](#) 30.6.2016

Siegert, Olaf (ZBW Leibniz Information Centre for Economics, Germany). [Working with the Research Community towards Open Science – ZBW's Experience in Economics and Business Studies](#). 29.6.2016 (PDF)

Vlaeminck, Sven (ZBW Leibniz Information Centre for Economics, Germany). [Work Closely with the Community!' Experiences from a Project on Research Data Management for Economic Journals](#). 1.7.2016 (PDF)

De Castro, Pablo (LIBER, The Netherlands) & de Vries, Saskia C. J. (Radboud University Nijmegen, The Netherlands). The FP7 Post-Grant Open Access Pilot: An All-Encompassing Gold Open Access Funding Initiative. 30.6.2016

de Vries, Saskia C. J. (Radboud University Nijmegen, The Netherlands). [From Subscription to Fair Open Access: A Roadmap](#). 30.6.2016 (PDF)